

Αποκατάσταση και Ανάδειξη της πύλης «Καμάρα» στην Άνω Σύρο

Φωτεινή Γιαννουλίδη

MA in Heritage Management OPIA-Kent University
fg85@kentforlife.net

Θεοδοσία Μαρούτση

MA in Heritage Management OPIA-Kent University
theodosia.maroutsi@gmail.com

Λέξεις Κλειδιά

Παραδοσιακός Οικισμός, Αποκατάσταση, Τοπική Κοινωνία, Διαδραστική Συμμετοχή, Συλλογική Ταυτότητα, Τόπος

1. Εισαγωγή

Η πόλη «Καμάρα» αποτελεί σήμερα ένα από πιο εμβληματικά σημεία του μνημειακού συνόλου της Άνω Σύρου ως τόπος πολυσήμαντος, στον οποίο συμπυκνώνονται ιστορικές και πολιτισμικές διεργασίες από τον 13ο αιώνα μέχρι και σήμερα. Αναγνωρίζοντας τη δυναμική του πολιτισμού να δημιουργεί προοπτικές βιώσιμης ανάπτυξης, επισημαίνεται η αναγκαιότητα αποκατάστασης, ανάδειξης και διαχείρισης της πόλης για την πολιτισμική και κοινωνική αναγέννηση του παραδοσιακού οικισμού της Άνω Σύρου. Οποιασδήποτε όμως παρέμβασης, τόσο στο πολιτισμικό τοπίο όσο και στην εφαρμογή αναπτυξιακών πολιτικών, προηγείται η διασφάλιση της συνεχούς και αδιάλειπτης εμπλοκής και συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας. Γιατί η τοπική κοινωνία είναι ο τελικός αποδέκτης όλων των αλλαγών, αλλά ταυτόχρονα είναι και ο φορέας, διαμορφωτής της συλλογικής ταυτότητας του τόπου. Οι ενέργειες ανάπλασης της πόλης «Καμάρα» υπηρετούν τον τόπο και τον άνθρωπο που τον κατοικεί, δύο υποκείμενα που αδιάκοπα αλληλεπιδρούν, επισφραγίζοντας τη σχέση τους με συνθήκες ισορροπίας. Τον 21ο αιώνα η παγκοσμιοποίηση διαταράσσει την ισορροπία αυτή και η ακεραιότητα και η αυθεντικότητα της πόλης παραβιάζονται από την άκρατη εκμετάλλευση του δημόσιου χώρου. Ταυτόχρονα όμως, υπαγορεύει την αξία της πόλης στο σήμερα και τον κεντροβαρή ρόλο της στην οντολογική σπουδαιότητα του παραδοσιακού οικισμού της Άνω Σύρας. Αναπόδραστα, οι αξίες που αντιπροσωπεύει σήμερα η πόλη «Καμάρα» είναι θεμελιώδεις για την ανάγνωση της ταυτότητας του τόπου.

Η διεπιστημονική προσέγγιση για τη συμβατή ερμηνεία και μορφολογική και αισθητική αποκατάσταση του μνημείου και του περιβάλλοντός του εξασφαλίζει παρεμβάσεις που λειτουργούν ως φυσικές απόρροιας του χαρακτήρα του. Η πόλη όμως δεν αποτελεί μια αυτοτελή μονάδα, αλλά κομμάτι ενός πολιτισμικού δικτύου που πυροδοτεί την ανάπτυξη φυσικών κινήσεων και περιηγήσεων μέσα και έξω από τον παραδοσιακό οικισμό προωθώντας και επιτυγχάνοντας τη βίωση του τόπου της Άνω Σύρου, την αίσθηση, τη συναίσθηση και την ενσυναίσθησή του.

Για το λόγο αυτό, η πρόταση ανάπλασης της πόλης «Καμάρα» βασίζεται σε πρακτικές δικτύωσης και διάδρασης. Με ένα στρατηγικό πλάνο που θεμελιώνεται σε συστηματικές, οργανωμένες, συνδιαλεγόμενες, αλλά τμηματικές παρεμβάσεις, η αποκατάσταση και ανάδειξη της πόλης και του περιβάλλοντα χώρου στοχεύει σε ενέργειες προώθησης της πολιτισμικής ενότητας στο σύνολο του νησιού. Θεμελιώνοντας τη μεθοδολογία του έργου στην αρχή της ενοποίησης των υλικών και άυλων πολιτισμικών αξιών, η πόλη «Καμάρα» αποτελεί τον πυρήνα κοινωνικών και πολιτιστικών διεργασιών στη Σύρο. Αποτελεί το κέντρο της αλληλεπίδρασης της αστικής Ερμούπολης με τον παραδοσιακό οικισμό της Άνω Σύρου, το όριο της μεταμόρφωσης των επισκεπτών που συσσωρεύονται στο λιμάνι σε περιηγητές και περιπατητές που διαχέονται στις πόλεις του μεσαιωνικού οικισμού βιώνοντας το οσμητικό, το ηχητικό, το γευστικό και το τοπίο της αφής του. Ταυτόχρονα, επισκέπτες και κάτοικοι θα έχουν μια μοναδική ευκαιρία, μέσω των διεργασιών που αναπτύσσονται, να βιώσουν την Άνω Σύρο ως σημείο της επανεκκίνησης των τοπικών κοινωνιών να εξελίξουν την τοπική τους νοημοσύνη, αξιοποιώντας το πολιτισμικό κεφάλαιο και τις τοπικές δεξιότητες μέσα από σύγχρονες δομές.

2. Ο ρόλος (ερμηνεία και η σημασία) της πόλης στην Άνω Σύρο

Χτισμένος στο βραχώδη λόφο του Αγίου Γεωργίου, ο μεσαιωνικός οικισμός της Άνω Σύρου αποπνέει τη μνημειώδη και φρουριακή γοητεία του. Η συνεχής εφαιπτόμενη θέση των κτιρίων περιμετρικά του οικισμού, ως φυσική οχύρωση του δομημένου χώρου, εμβολίζεται από ανοίγματα εισόδου και εξόδου. Οι πόλεις της Άνω Σύρου (η πόλη του *Γιαλού*, η πόλη στα σκαλάκια του *Ράλλη*, η πόλη στην *Κατηφόρα*, η *Πορτάρα*, ο *Περσινός*, ο *Μπούργος*, η πόλη του *Βορνά* και η πόλη *Καμάρα*) δικτυώνουν, συνθέτουν και άλλοτε απομονώνουν τη ζωή μέσα και έξω από τα τείχη. Οι πόλεις «Μπούργος», «στα σκαλάκια του Ράλλη» και «Καμάρα» είναι οι μόνες από όλο το δίκτυο των οκτώ πυλών που διασώζονται μέχρι σήμερα και χρίζονται με υψηλή «χωρική και αρχιτεκτονική αξία» ως φυσικοί μάρτυρες των πολιτισμικών διαδικασιών της περιφρουρημένης κοινότητας της Άνω Σύρου. Ωστόσο, οι πόλεις, ορατές και ιδεατές, συνθέτουν την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία της οικιστικής εγκατάστασης και της αποδίδουν χαρακτήρα και οντότητα. Οι χωρικές τομές, όταν δεν σφράγιζαν αμυντικά με τις ξύλινες θύρες, ενθάρρυναν την αλληλεπίδραση των κατοίκων με το περιβάλλον φυσικό και πολιτισμικό τοπίο.

Έξω από το ασφυκτικό δαιδαλώδες οικιστικό σύνολο οι Ανωσυριανοί εμφυσούσαν γνώση στον τόπο. Τον τόπο που επεκτείνεται πέρα από τα όρια του περιφρουρημένου οικισμού σε όλη την Άνω Μεριά με ιδιοκτησίες που καλύπτουν σχεδόν τη μισή έκταση του νησιού μέχρι και το χωριό Σαν Μιχάλη. Σε αυτό το εκτεταμένο πολιτισμικό τοπίο ο ζωτικός χώρος του μεσαιωνικού οικισμού μετατρέπεται τις πόλεις σε προωθητές της τοπικής νοημοσύνης. Εκεί εξασκούσαν δημιουργικά τις αγροτικές και κτηνοτροφικές ασχολίες τους, ανέπτυσαν δίκτυα επικοινωνίας με τους γειτονικούς οικισμούς -την πόλη και το λιμάνι-, ασκούσαν τα θρησκευτικά έθιμα ταφής και συνέλεγαν σε πήλινες στάμνες την πηγή της ζωής, το νερό. Η φυσική όμως κίνηση, η συνείδηση και το συναίσθημα αποτελούν καθοριστικές παραμέτρους που μεταλλάσσουν τον ταπεινό ρόλο των πυλών από δειλά ανοίγματα επικοινωνίας του εσωτερικού με το εξωτερικό περιβάλλον και αντιστρόφως, σε περάσματα ψυχονοητικών διεργασιών και εξελίξεων, σε διαβάσεις ιδεών και

πολιτισμών. Μέσα από αυτές τις αντιληπτικές, αισθητικές, νοητικές, ιδεολογικές και συμβολικές διαδικασίες που πυροδοτούν οι πύλες, η φυσιογνωμία της Άνω Σύρου ενισχύεται με τη δυναμική να προσαρμόζεται, να διαφοροποιείται και να εξελίσσεται σε συνάρτηση με τις ιστορικές, κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές. Για το λόγο αυτό, η σημαντικότητα των πυλών στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, σε τοπικό και διατοπικό επίπεδο, σημειώνεται στην ανέλιξή τους σε *πυκνωτές* της μοναδικής ταυτότητας του παραδοσιακού οικισμού της Άνω Σύρου (Γκανιάτσας 2016, Πετράτου-Φραγκιαδάκη 2016, Στεφάνου 2016α).

3. Η ένταξη/χρήση της πύλης στην καθημερινή ζωή της τοπικής κοινωνίας της Άνω Σύρου

Μέσα στο κλίμα των ιστορικών εξελίξεων και κοινωνικών μεταβάσεων από την αυστηρή εσωστρέφεια του μεσαίωνα στην ανεξέλεγκτη εξωστρέφεια της σύγχρονης εποχής, οι πύλες στην Άνω Σύρο αποπλίστηκαν από τις θύρες τους και απελευθερώθηκαν από την αμυντική τους ιδιότητα. Φυσικό επακόλουθο της ενσωμάτωσης των αλλαγών αυτών ήταν η εγκατάλειψη αρκετών πυλών στη φθοροποιό δράση του χρόνου, ως απομεινάρια του παρελθόντος, ή η επανάχρησή τους με βάση τις ανάγκες που επέτασσε η αστική και τουριστική ανάπτυξη του νησιού. Η «ψυχολογική απόσταση» της Ερμούπολης από την Άνω Σύρο, όπως εκφράζεται από τους Ερμούπολίτες ως τόπος μακρινός τον 19ο αιώνα, μειώνεται δραματικά με την κατασκευή του αμαξωτού δρόμου τον 20ό αιώνα. Η πύλη «Καμάρα» αποτελεί την απόληξη του δρόμου στην Άνω Σύρο μέχρι και τα τέλη του 20ού αιώνα και καθίσταται το κεντρικό σημείο του παραδοσιακού οικισμού από όπου πραγματοποιείται κατεξοχήν η είσοδος και η έξοδος των κατοίκων και των επισκεπτών. Οι νέοι χρήστες οικειοποιούνται όχι μόνο την πύλη αλλά και τον περιβάλλοντα χώρο που την πλαισιώνει στο εξωτερικό μέτωπο. Ανοίγματα παράθυρων και θυρών, πετάσματα, κατασκευαστικές και διακοσμητικές προσθήκες επεμβαίνουν μορφολογικά και αισθητικά στο τοπίο και θέτουν σε κίνδυνο την ακεραιότητα και την αυθεντικότητα του ισχυρού και αδιάλλακτου χωρικού ορίου που νοηματοδοτεί και ορίζει συνολικά όλον τον παραδοσιακό οικισμό και τον τόπο της Σύρου. Εντούτοις, οι νεότερες κατασκευαστικές επεμβάσεις μαρτυρούν τις ποικίλες αναγνώσεις της πύλης από τη σύγχρονη τοπική κοινωνία. Η σταδιακή διαμόρφωση του χώρου πριν την είσοδο στην πύλη «Καμάρα» σε πλατεία μαρτυρά τη δημιουργία ενός νέου πολιτισμικού τοπίου ακριβώς έξω από τα οχυρωματικά τείχη. Η πύλη καθίσταται «βιωμένη περιοχή» από όπου ο λόγος, η δράση, η συνεύρεση, η συναναστροφή, η αναψυχή, η ανεμελιά, το παιχνίδι διαχέονται σε όλη την Άνω Σύρο. Κάτω από το καινούργιο αυτό πρίσμα, η πύλη γίνεται μετασηματιστής πολιτισμικών και κοινωνικών ιδεών, που ανανεώνουν και εμπλουτίζουν την ταυτότητα της Άνω Σύρας (Γκανιάτσας 1991, 2016, Καπετάνιου 2010, Στεφάνου 2016).

«Όσο ο χώρος γεμίζει ανθρώπους, με τις δραστηριότητές τους, συναισθήματα, οράματα, προσδοκίες, όνειρα, όσο είναι γεμάτος με τα αποτελέσματα της δραστηριότητας των ανθρώπων, γεμάτος αντικείμενα που αφήνει ο καθένας στο πέρασμά του, τότε αυτός γίνεται τόπος» (Στεφάνου 2005).

4. Η δυναμική της εμπλοκής της τοπικής κοινωνίας

Η ουσιώδης ερμηνεία και ανάλυση του τοπίου και η επιτυχής εφαρμογή πολιτικών για τη διαχείριση των υλικών και άυλων αξιών της πύλης «Καμάρα», θεμελιώνεται στη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας. Η τοπική κοινότητα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητας της Άνω Σύρου και συνθέτει την οντότητά της ως το ζωντανό, αλληλεπιδρών και νοών στοιχείο της που συνδέει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, φέρει και παράγει πολιτισμό. Χωρίς την ανάμειξη των κατοίκων καμία ανάπλαση ή επέμβαση στο χώρο δεν θα μπορέσει να αποδώσει, διατηρήσει και αναδείξει αυθεντικά τον χαρακτήρα του τόπου. Η Άνω Σύρος αποτελεί μια ξεχωριστή πολιτιστική ταυτότητα και έναν ελκυστικό τόπο με προοπτικές ανάπτυξης. Εντούτοις, η επίγνωση των κατοίκων για την αξία του τόπου τους συντελεί σημαντικά «στη νομιμοποίηση πλευρών του παραδοσιακού τους πολιτισμού που έχουν απαξιωθεί» (Νάζου 2015).

Η διάδραση της τοπικής κοινωνίας με τον τόπο της Άνω Σύρου δεν αρκεί να περιοριστεί στη συμμετοχή της σε δράσεις. Οι κοινωνίες διατηρούνται ζωντανές όταν έχουν συστηματική εμπλοκή και επικοινωνία. Για την εδραίωση της επικοινωνίας μεταξύ πολιτών και φορέων που μετέχουν σε διαδικασίες αποφάσεων, απαραίτητη προϋπόθεση κρίνεται η σύσταση μιας πιλοτικής διεπιστημονικής επιτροπής, έρευνας και παρακολούθησης όχι μόνο των δράσεων, επιμορφωτικών και πολιτιστικών, αλλά μιας σειράς επιμέρους θεμάτων και προβληματισμών σχετικών με την καθημερινή ζωή. Η ανάγκη αυτής της επιτροπής μεγεθύνεται με την επικείμενη υποψηφιότητα ένταξης της Άνω Σύρου στον κατάλογο των Μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, καθώς οι προβληματισμοί για τη διατήρηση και ανάδειξη των ιδιωτικών παραδοσιακών κατοικιών, αλλά και του δημόσιου χώρου, θα ανασύρουν ζητήματα τεχνικής και εξειδικευμένης επιστημονικής φύσεως. Αναπόφευκτα, η πιλοτική αυτή επιτροπή θα έχει τη

δυναμική να αποτελέσει πρότυπο για τη σύσταση αντίστοιχης επιτροπής για την κάλυψη των αναγκών για την ιστορική Ερμούπολη, η οποία είναι συνυποψήφια στον φάκελο με την Άνω Σύρο.

Για την πληρέστερη και αρτιότερη πρόσβαση στην επιτροπή είναι απαραίτητο να συντηρείται ένας ηλεκτρονικός ιστότοπος, ο οποίος θα έχει τη δυναμική να ενημερώνει και να παρέχει μία βάση πληροφοριών με προσχεδιασμένες απαντήσεις και ενδεικτικές προτάσεις σε απλά τεχνικά θέματα σε 24ωρη βάση. Επιπλέον, θα πρέπει να έχει ενσωματωμένες "bottom-up" εφαρμογές, όπου οι πολίτες θα μπορούν να εισάγουν σημαντικές πληροφορίες και προβληματισμούς.

Τα επιστημονικά πεδία που προτείνεται να καλύπτει η επιτροπή, χωρίς να είναι ισοβαρή, είναι τα ακόλουθα:

- **Web developer**
 - 1./ για τη δημιουργία της ηλεκτρονικής πλατφόρμας της επιτροπής, αλλά και τη συνεχή ενημέρωση και σχεδίαση νέων δράσεων,
 - 2./ για την ανάπτυξη διαδραστικών δράσεων σε διαδικτυακό επίπεδο με σκοπό τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας (π.χ. διαδραστικά παιχνίδια που απευθύνονται σε σχολικά προγράμματα).
- **Κοινωνική Λαογραφία - Εθνογραφία**
 - 1./ για τη σύνταξη ερωτηματολογίων που θα παρέχουν τη βάση με ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία του πληθυσμού που σχετίζεται ιδιοκτησιακά, επαγγελματικά ή κατάγεται και ενδιαφέρεται για τον οικισμό,
 - 2./ για την καταγραφή άυλων πολιτισμικών δομών.
- **Αρχιτεκτονική - Συντήρηση Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης - Πολιτικοί Μηχανικοί**
 - 1./ για την αντιμετώπιση ζητημάτων συντήρησης και αποκατάστασης ιδιωτικών κτισμάτων με σκοπό να διατηρήσουν την αυθεντικότητα του οικισμού, αλλά ταυτόχρονα να πληρούν με επιτυχία τους σύγχρονους όρους διαβίωσης και να δημιουργούν έτσι κίνητρα επανάχρησης,
 - 2./ για τη σύνταξη προτάσεων και λύσεων σε συνήθη προβλήματα που παρουσιάζουν οι υπάρχουσες ή μελλοντικές κτηριακές υποδομές,
 - 3./ για το σχεδιασμό προτάσεων ανάδειξης του δημόσιου χώρου.
- **Marketing**
 - 1./ για το σχεδιασμό και την προώθηση των δράσεων που αποσκοπούν στην ενημέρωση και συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας,
 - 2./ για το σχεδιασμό της στρατηγικής προώθησης των αξιών των προτεινόμενων έργων ανάδειξης του οικισμού (όπως η «Ανάπλαση και Αποκατάσταση της Πύλης "Καμάρα"» ή το «Δίκτυο των Οχυρωματικών Πυλών του Μεσαιωνικού Τείχους της Άνω Σύρου»).
- **Fundraising**

για τη χρηματοδότηση των δράσεων και τη βιωσιμότητα της επιτροπής.
- **Heritage Management**
 - 1./ για τη σύνταξη Management Plans, τα οποία θα αφορούν τη διατήρηση, προώθηση και ανάδειξη μνημείων της Άνω Σύρου (όπως η πύλη «Καμάρα»),
 - 2./ για τη βέλτιστη επικοινωνία όλων των διεπιστημονικών τομέων και την αποτελεσματική αξιοποίηση όλων των πόρων· ανθρώπινων, υλικών και άυλων.

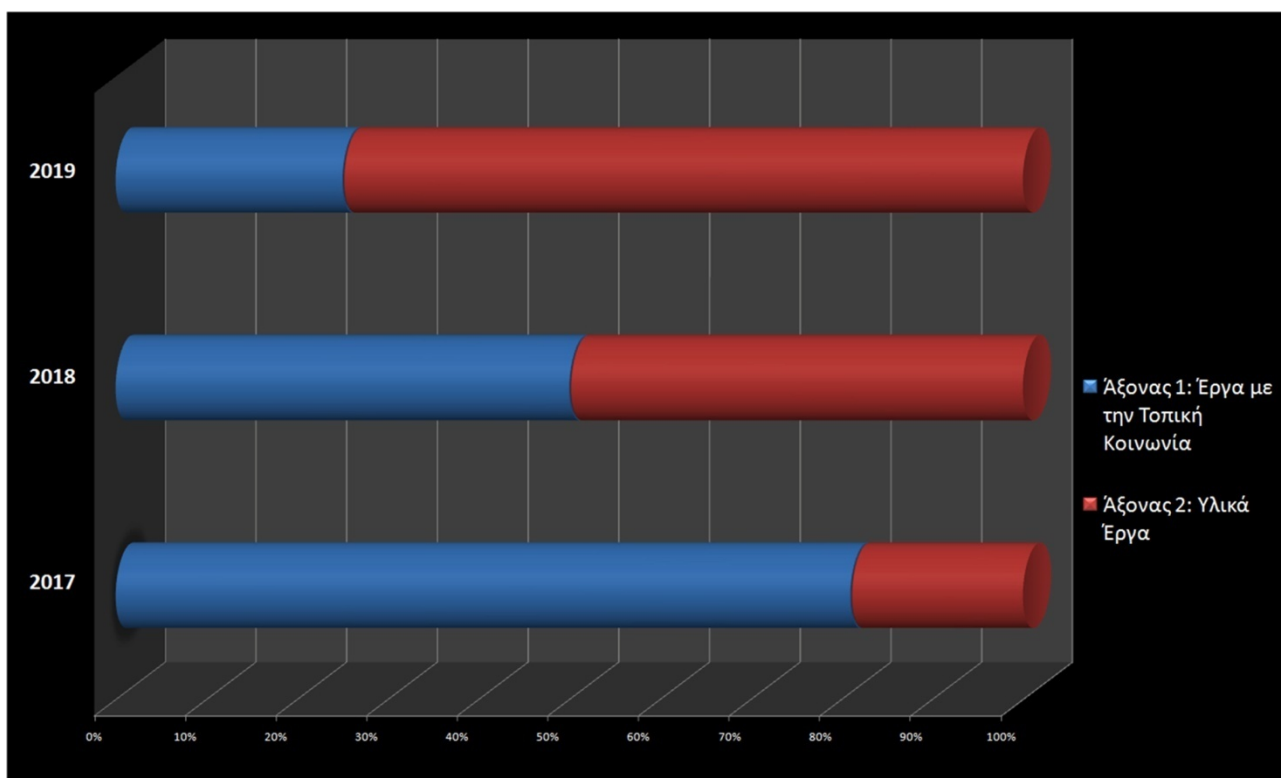
Ο πιλοτικός χαρακτήρας της επιτροπής θα σηματοδοτηθεί με τη διαχείριση της πρότασης για την Ανάπλαση και Ανάδειξη της Πύλης «Καμάρα» και η περαιτέρω εκμετάλλευση των δεδομένων της εμπειρίας αυτής θα θεμελιώσει την επέκταση του έργου της και την ένταξή της στο δυναμικό για τη σύνταξη του φακέλου για την υποψηφιότητα της Άνω Σύρου στον κατάλογο των Μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, αλλά και για την εφαρμογή των προαπαιτούμενων έργων.

5. Πρόταση ανάπλασης και ανάδειξης της πύλης «Καμάρα» και του ευρύτερου χώρου επιρροής

Η πρόταση για την ανάπλαση και την ανάδειξη της πύλης «Καμάρα» είναι θεμελιωμένη σε ένα πλαίσιο θεωρητικών αρχών και αξιών του τόπου. Μία από τις σημαντικότερες των αρχών αυτών είναι ότι στους παραδοσιακούς οικισμούς είναι εγγενή τα χαρακτηριστικά, αφενός, της κυκλικής ιστορικότητας, όπου το παρελθόν ενσωματώνεται στο παρόν για να μπορέσει να προσαρμοστεί και να ανταποκριθεί στις προκλήσεις του μέλλοντος και, αφετέρου, των αλλαγών, οι οποίες, αν και ραγδαίες, ακολουθούν τον χρόνο της κοινωνικής εξέλιξης -και όχι της τεχνολογικής, όπως συμβαίνει στις σύγχρονες αστικές κοινωνίες (Γκανιάτσα 1991).

Ακολουθώς, η πύλη «Καμάρα», η οποία στο παρελθόν δεν είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στο μεσαιωνικό οικισμό, ως «περιοχή διαχρονικής εγκαθίδρυσης και διάνοιξης του τόπου», θεωρείται σήμερα μνημείο πρωτεύουσας σημασίας του οποίου η αποκατάσταση υπόκειται στις θεωρητικές αυτές αρχές, αλλά πρωτίστως σε εκείνες τις αξίες του τόπου οι οποίες πληρούν την ικανή συνθήκη του βιώσιμου παρόντος, το οποίο θα οδηγήσει σε μέλλον αειφόρο. Με την πρόταση ανάπλασης που ακολουθεί, ο *χαρακτήρας* της πύλης «Καμάρα», αλλά και του ευρύτερου χώρου επιρροής, φιλοδοξεί να αποτελέσει την «ανασυγκρότηση εαυτού» προσαρμοζόμενη στις κοινωνίες του 21ου αιώνα, εκπορευόμενη όμως πάντα από το σύνολο της ιστορικότητάς της (Γκανιάτσας 2016, Malpas 2006, Malpas 2016).

Συνοψίζοντας τα προαναφερθέντα αξιώματα, προτείνεται ένα ενδεικτικό πλάνο, το οποίο βασίζεται σε δύο άξονες με αντίστροφη σημασία και έμφαση σε χρονικό βάθος. Ο πρώτος άξονας αντιπροσωπεύεται από την τοπική κοινωνία και την ενεργό συμμετοχή της σε δράσεις που αποσκοπούν στην ενημέρωση για τη σημασία της πύλης «Καμάρα», ως κεντροβαρής «θύλακας μνήμης» για την καθημερινότητα αλλά και το μέλλον. Ο δεύτερος άξονας αντιπροσωπεύει το ίδιο το έργο της υλικής αποκατάστασης της πύλης «Καμάρα» και του χώρου επιρροής, το οποίο όμως αποτελεί αναπόσπαστο μέρος ενός ευρύτερου προγράμματος ανάδειξης του οικισμού της Άνω Σύρου και γενικότερα της ενότητας Ερμούπολη-Άνω Σύρος. Ο παράγων του χρόνου οριοθετεί την εφαρμογή των δύο αυτών αξόνων με μια αντίστροφη πορεία έντασης. Σκοπός αυτών των χρονικών ορίων είναι η επιτυχή εφαρμογή μιας παρέμβασης μεγάλης κλίμακας μέσω της αποδοχής και στη συνέχεια της συμμετοχικής υποστήριξης του έργου από την τοπική κοινωνία. Με την εκπόνηση ενός τέτοιου στρατηγικού πλάνου εξασφαλίζεται η δυναμική να υπερκεράσουμε την παγίδα και τα αδιέξοδα της λογικής των αποσπασματικών παρεμβάσεων, να υποστηρίξουμε τη διαφάνεια και να νοηματοδοτήσουμε ένα σύνολο βιώσιμων έργων με κοινωνική ανταποδοτικότητα (Θεοδωρά 2016).

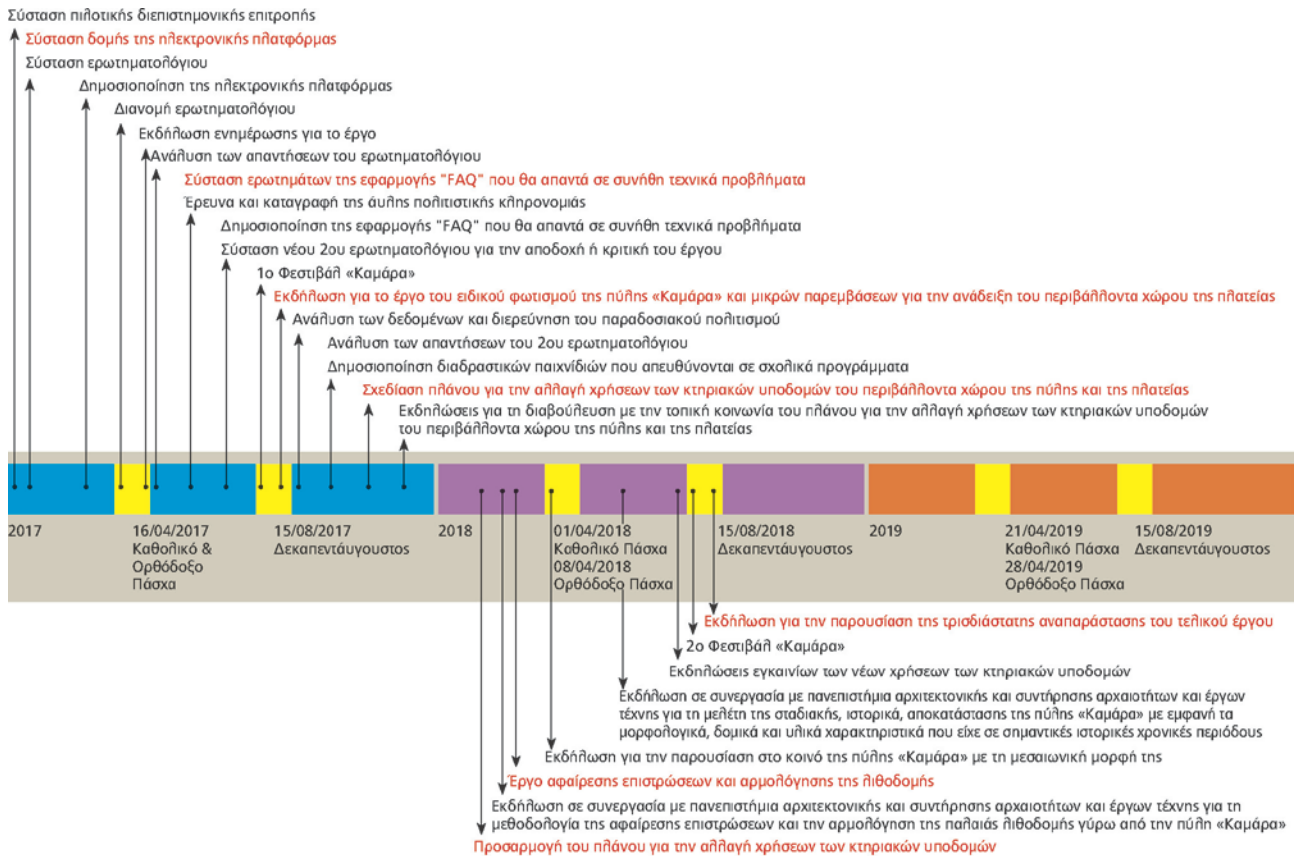

F1: Ενδεικτική απεικόνιση **χρονοδιαγράμματος** εκπόνησης του πλάνου για την ανάπλαση και αποκατάσταση της πύλης «Καμάρα» από τον **Ιανουάριο του 2017 έως τον Δεκέμβριο του 2019**. Στο χρονοδιάγραμμα γίνεται εμφανής και η αντίστροφη χρονικά εφαρμογή του υλικού έργου και των δράσεων για την ευαισθητοποίηση και υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας.

Το πρόγραμμα της ανάπλασης και αποκατάστασης της πύλης «Καμάρα» τοποθετείται αρχικά στο χρονικό διάστημα των 3 χρόνων, το οποίο κρίνεται απαραίτητο για την ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας και την εύρεση χρηματοδότησης, ενώ, ταυτόχρονα, κρίνεται ικανό για τη μελέτη και εκπόνηση του υλικού έργου της συνολικής αποκατάστασης της πύλης και του εξωτερικού περιβάλλοντα χώρου. Σε αυτό το χρονικό πλαίσιο προτείνονται τα εξής υποέργα:

- **Δημιουργία διαδραστικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας** (άξονας 2),
 - 1./ για ενημέρωση των πολιτών για τις σχετικές δράσεις και εκδηλώσεις,
 - 2./ για πληροφορίες για την επίλυση τεχνικών θεμάτων,
 - 3./ για τη συμμετοχή του κοινού σε διαδικτυακά επιμορφωτικά παιχνίδια,
 - 4./ για τη συνεχόμενη επικοινωνία με όλους τους φορείς της τοπικής κοινωνίας.
- **Σύσταση ερωτηματολογίων** (άξονας 1),
σε κομβικές χρονικές περιόδους, τα οποία θα ενημερώνουν σχετικά και θα διερευνούν την αποδοχή ή κριτική του έργου για την ανάπλαση και αποκατάσταση της πύλης «Καμάρα». Θα απευθύνονται αρχικά στους άμεσα συσχετιζόμενους με την Άνω Σύρο κατοίκους, ενώ στη συνέχεια θα πρέπει να διερευνηθούν και οι απόψεις των κατοίκων της Ερμούπολης.
- **Ανάλυση των απαντήσεων** (άξονας 1),
η έκθεση της οποίας θα ανοίξει ένα εποικοδομητικό διάλογο αφενός, για τη γνωστοποίηση των ζητημάτων και προβληματισμών της τοπικής κοινωνίας και την ανάδειξη των αξιών του έργου και αφετέρου, για να ενταχθούν στο έργο τροποποιήσεις, οι οποίες -χωρίς να αλλάζουν το γενικότερο όραμα- να είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα της τοπικής κοινωνίας.
- **Έρευνα και καταγραφή της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Άνω Σύρου** (άξονας 1),
με έμφαση στις εκφάνσεις εκείνες που τη συνδέουν με την πύλη «Καμάρα» ή και με το ευρύτερο δίκτυο των πυλών του οικισμού.
- **Ανάλυση των δεδομένων και διερεύνηση του παραδοσιακού πολιτισμού** (άξονας 1),
με μια μεθοδολογία η οποία θα αποσκοπεί στο να συγκεράσει διαλογικά τις παραδοσιακές δομές και τις σύγχρονες πρακτικές για το σχεδιασμό:
 - 1./ μιας σειράς συμμετοχικών και διαδραστικών εκδηλώσεων σχετικά με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την πύλη «Καμάρα»,
 - 2./ μιας σειράς διαδραστικών επιμορφωτικών παιχνιδιών τα οποία θα απευθύνονται σε παιδιά αλλά και σε ενήλικες και θα κινητοποιήσουν όλους τους ενδιαφερόμενους να κατανοήσουν και να προωθήσουν τις αξίες του έργου.
- **Έργα σταδιακής αποκατάστασης της πύλης «Καμάρα» και του περιβάλλοντα χώρου** (άξονας 2),
τα οποία αρχικά θα είναι μικρής εμβέλειας και χρηματοδοτικής ανάγκης, αλλά θα ακολουθούν ένα αυστηρό χρονοδιάγραμμα. Στη συνέχεια και όσο αυξάνεται η αποδοχή και υποστήριξη της ανάπλασης, θα πραγματοποιηθούν και οι «σκληρές» παρεμβάσεις μέχρι και το πέρας της συνολικής αποκατάστασης. Παράλληλα θα δρομολογούνται και έργα μικρών παρεμβάσεων στο εσωτερικό του οικισμού με σκοπό την ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των κατοίκων για την εξέλιξη των παρεμβάσεων με ιδιωτικές πρωτοβουλίες θεμελιωμένες στο φαινόμενο της «χιονοστιβάδας».
- **Εκδηλώσεις στην πλατεία της πύλης «Καμάρα»** (άξονας 1, 2),
με εορταστικό και φεστιβαλικό χαρακτήρα και ετήσια επαναληψιμότητα. Στόχος των εκδηλώσεων αυτών θα είναι η δέσμευση όλο και μεγαλύτερου κοινού με την Άνω Σύρο. Πρωτίστως όμως σε αυτές τις εκδηλώσεις θα αρχίσει να παρουσιάζεται η τελική μορφή της πύλης μετά την ολοκλήρωση των εργασιών αποκατάστασης. Αρχικά αυτό θα επιτυγχάνεται με δημιουργικές παρεμβάσεις τοπίου με χρήση σύγχρονων τεχνολογιών, όπως απεικονίσεις από προβολείς διαφανειών, 3D αναπαραστάσεις, υλικές προσομοιώσεις κ.ά. Τα έργα της εικονικής αυτής ανάπλασης θα λειτουργούν πιλοτικά για να συλλεχθούν αντιδράσεις και να συναχθούν συμπεράσματα για τη βελτίωση της τελικής πρότασης ανάπλασης και για να προωθήσουν την εξοικείωση της τοπικής κοινωνίας με την έννοια της *αλλαγής χωρικά, κοινωνικά, πολιτισμικά, ιδεολογικά*. Στην πορεία του χρόνου θα αποκαλύπτονται σταδιακά εφαρμογές του υλικού έργου.
- **Σταδιακή αλλαγή χρήσεων στις κτιριακές υποδομές του περιβάλλοντα χώρου της πλατείας** (άξονας 2),
με σχεδιασμό ο οποίος θα ενισχύει την ταυτότητα του μνημείου και θα δημιουργεί νέα κίνητρα για επισκεψιμότητα. Παράλληλα, θα έχει και χαρακτήρα χρηστικό για την καθημερινότητα των κατοίκων του οικισμού και θα δημιουργεί έτσι κίνητρα για την επανακατοίκησή του.

Όλες οι δράσεις του προγράμματος για την ανάπλαση και αποκατάσταση της πύλης «Καμάρα» αποσκοπούν στο να ενισχύσουν σταδιακά τη συλλογική ταυτότητα των κατοίκων της Σύρου και να συμβάλλουν στη συλλογική αίσθηση *υπερηφάνειας*, η οποία έχει τη δυναμική να αποσπάσει τους κατοίκους από τις παγίδες που προκαλεί η παρούσα οικονομική κρίση και θα ενισχύσει τις καινοτόμες και δημιουργικές δεξιότητές τους.

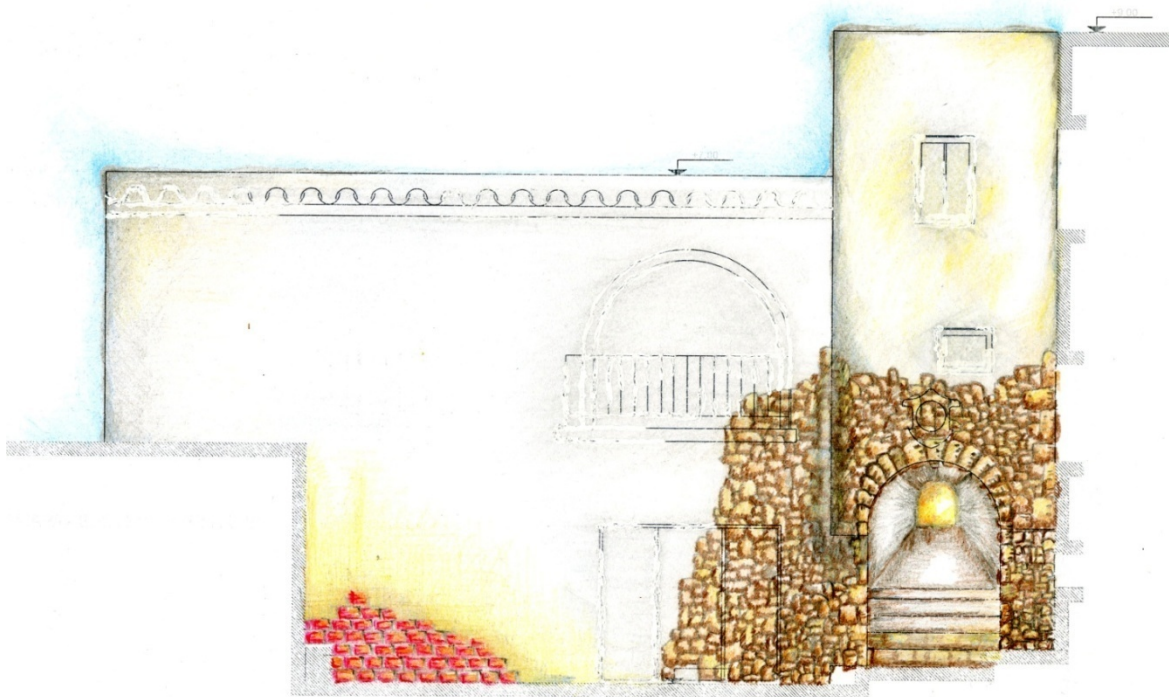
F2: Ενδεικτική απεικόνιση χρονοδιαγράμματος εκπόνησης του πλάνου για την ανάπτυξη και αποκατάσταση της πύλης «Καμάρα» από τον Ιανουάριο του 2017 έως τον Αύγουστο του 2018. Στο χρονοδιάγραμμα γίνεται εμφανής και η αντίστροφη χρονικά εφαρμογή του υλικού έργου και των δράσεων για την ευαισθητοποίηση και υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας.

6. ΑΞΟΝΑΣ 2: Αποκατάσταση της Πύλης «Καμάρα» και του Χώρου Επιρροής της

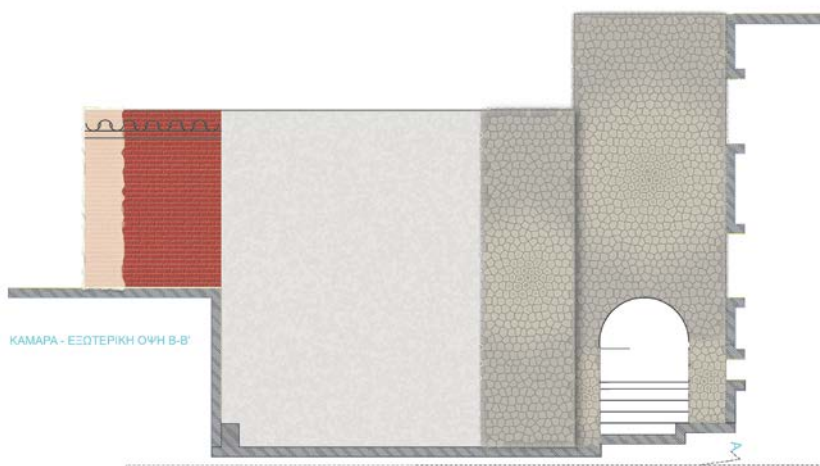
Στην πύλη «Καμάρα» συμπυκνώνονται όλες οι ιστορικές διεργασίες και κοινωνικο-οικονομικοί μετασχηματισμοί του παραδοσιακού οικισμού της Άνω Σύρου και ολόκληρου του νησιού. Τα αισθητικά, μορφολογικά και δομικά χαρακτηριστικά της πύλης αποτυπώνουν άμεσα και τολμηρά την προσαρμοστική ικανότητα των κοινωνιών στις αλλαγές των εποχών. Μπορεί η αυθαίρετη κάποιες φορές χρήση της πύλης και του περιβάλλοντα χώρου της να δημιουργεί συγχύσεις στην ανάγνωση της ιστορικής πραγματικότητας του τόπου, ωστόσο, η αυθόρμητη οικειοποίηση του χώρου μαρτυρά την πραγματική ερμηνεία του τόπου από την τοπική κοινωνία.

Η αποκατάσταση της πύλης «Καμάρα» και του χώρου επιρροής της δεν στοχεύει τόσο στην αισθητική αναμόρφωση του τοπίου αλλά στη δημιουργία συνθήκης για αρμονική συνύπαρξη των διακριτών οντοτήτων της, της ιστορικής μνήμης και της νέας εμπειρίας, της μνημειακής διατήρησης και της δημιουργικής επανάχρησης και νέας χρήσης. Για την προστασία και ανάδειξη των διαφορετικών φυσιογνωμιών του τόπου, προτείνεται η δημοκρατική διατήρηση των μορφολογικών και δομικών αλλαγών που υπέστη σε σημαντικές ιστορικές χρονικές περιόδους.

Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει την πλήρη αποκατάσταση της πύλης για τη διαφύλαξη της ως μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά ταυτοχρόνως εξασφαλίζει τη «συνεχή παρουσίαση ως ιστορία ζώσα και παρούσα» ανάμεσα σε πλίνθινες και τσιμεντένιες κατασκευές (Γκανιάτσας 2016). Επίσης, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι η πύλη «Καμάρα» αποτελεί όχι μόνο προμελετημένο κομμάτι ενός οχυρωματικού τείχους αλλά μέρος ενός νέου πολιτισμικού τοπίου, το οποίο αυθόρμητα και άναρχα διαμορφώθηκε γύρω από αυτήν. Οικισμοί, σημεία αναγνώρισης, καταστήματα, κοινοτικοί και πολιτισμικοί χώροι περικλείουν την πύλη και συνθέτουν το χώρο της πλατείας που εκτείνεται μπροστά της. Συνεπώς, υπηρετώντας τις νέες ανάγκες του τόπου, η πρόταση αποκατάστασης της πύλης ενισχύει το ρόλο της πλατείας αποδίδοντάς της «μνημειακότητα, [και] κεντρικότητα» σε αρμονία με σύγχρονα μορφολογικά, χρηστικά και αισθητικά στοιχεία όπως φωτισμός και επίπεδα που θα δημιουργούν εστίες συνάθροισης, ενώ παράλληλα θα διευκολύνουν τις υποδομές των εκδηλώσεων (Καπετάνιου 2010).

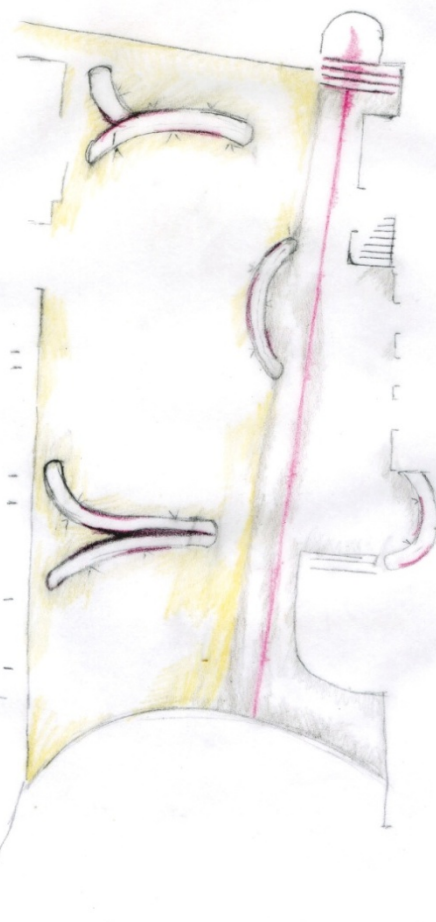

F3: ΟΨΗ 1. Σχεδιαστική απεικόνιση της ιδέας για την τελική μορφή του έργου ανάπλασης και αποκατάστασης της πύλης «Καμάρα» στην οποία γίνονται διακριτές οι μορφές που είχε σε σημαντικές ιστορικές χρονικές περιόδους.

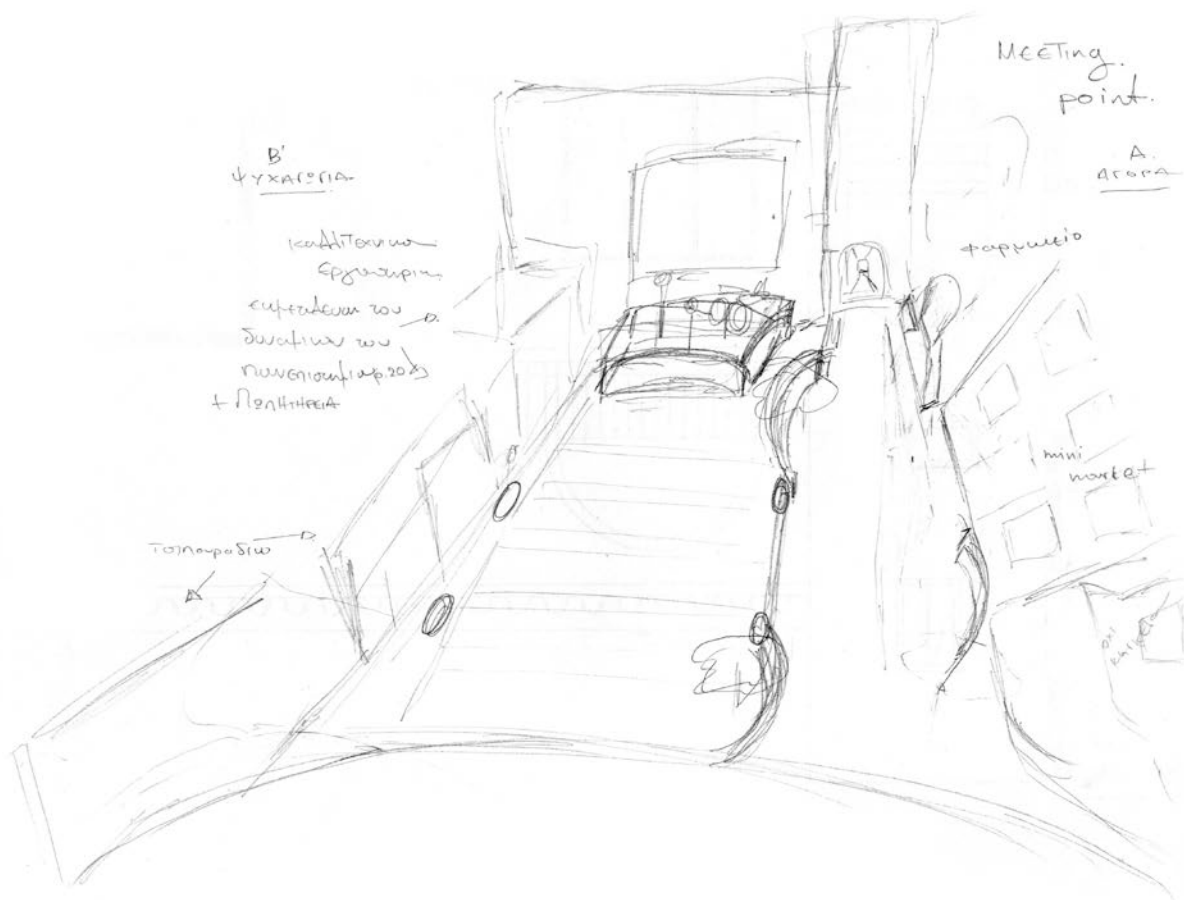

F4: ΟΨΗ 2. Απεικόνιση της ιδέας για την τελική μορφή του έργου ανάπλασης και αποκατάστασης της πύλης «Καμάρα» στην οποία γίνονται διακριτά τα μορφολογικά στοιχεία διαφορετικών ιστορικών χρονικών περιόδων.

F5: ΚΑΤΟΨΗ 1. Σχεδιαστική απεικόνιση της ιδέας για την τελική μορφή του έργου ανάδειξης του περιβάλλοντα χώρου της πλατείας της πύλης «Καμάρα», στην οποία γίνονται διακριτές οι επεμβάσεις που ενισχύουν τη δημόσια χρήση του χώρου και υποστηρίζουν τη χωροθέτηση εκδηλώσεων. Εκτός από τη διαμόρφωση της πλατείας, είναι φανερές και οι παρεμβάσεις, αφενός, της **κατάρτησης της ράμπας** και, αφετέρου, της **αλλαγής της σκάλας** στο πρώτο κτίριο δεξιά της πύλης.

F6: Σκιτσογραφική αναπαράσταση της τελικής μορφής του έργου με ενδεικτικές χρήσεις του περιβάλλοντα χώρου της πλατείας.

F7: Σχεδιαστική απεικόνιση της τελικής μορφής του έργου. Εκτός από τη διαμόρφωση της πλατείας, είναι φανερές και οι παρεμβάσεις, αφενός, της **κατάρτησης της ράμπας** και, αφετέρου, της **αλλαγής της σκάλας** στο πρώτο κτίριο δεξιά της πύλης.

6. Επίλογος

Ο παραδοσιακός οικισμός της Άνω Σύρου ξεχωρίζει για την ιστορικότητά του, τη συνεχή παραγωγή γνώσης και πνεύματος, την ηθική και αυθεντική του υπόσταση από την ίδρυσή του και την αέναη δυναμική του να εξελίσσεται κυκλικά. Οι υψηλές αξίες της Άνω Σύρου συμπυκνώνονται στις πύλες της μεσαιωνικής οχύρωσης του οικισμού, με την πύλη «Καμάρα» να πρωταγωνιστεί στις μέρες μας. Στην πύλη «Καμάρα» όχι μόνο τεκμηριώνεται η πολιτισμική αξία της Άνω Σύρου από το παρελθόν έως σήμερα, αλλά εντοπίζεται ένας μοναδικός «ροϊκός» χώρος που δικτυώνει τόπους και ανθρώπους του παρελθόντος και του παρόντος με το μέλλον. Μέσα από την πρόταση αποκατάστασης της πύλης και του χώρου επιρροής της υποκινείται η δράση της τοπικής κοινωνίας να αλληλεπιδράσει με τον πολιτισμό της και να συμμετάσχει στην αναγέννηση του τόπου. Οι μορφολογικές παρεμβάσεις στοχεύουν στην ανάδειξη της ταυτότητας της Άνω Σύρου και στην ενίσχυση της τοπικής υπερηφάνειας για τη διατήρηση ενός ζώντα παραδοσιακού οικισμού. Η νήσος Σύρος αποτελεί ολόκληρη μια πύλη, μέσα στην οποία εκκολάπτονται, γεννιούνται, συγκρούονται, προσμιγνύονται, και μέσα από την οποία διαχέονται δράσεις, σκέψεις, ιδέες, οράματα και οραματισμοί. Είναι η πύλη του φωτός στη Μεσόγειο, των μυστικών της γέννησης του σύμπαντος, του ξεπεράσματος του εγκλεισμού. Μέσα από την αποκατάσταση και ανάδειξη της πύλης «Καμάρα» η Σύρος θα καταφέρει να εκκινήσει μια σειρά αλληλεπιδρώντων ενεργειών για να υπηρετίσει το πνεύμα της και να παράξει νέες χρονικές και χωρικές μεταβάσεις.

References

- Γκανιάτσας, Β. (1991). Από την Ερμηνευτική του Χτισμένου Χώρου σε μια Θεωρία του Νοήματος στον Σύγχρονο Σχεδιασμό. *Αρχιτεκτονικά Θέματα* No 25, σσ. 32-36. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνης Α.Α. (Πρακτορευόμενες Εκδόσεις).
- Γκανιάτσας, Β. (2016). *Παραδοσιακοί Οικισμοί: Σκέψεις για τα Όρια της Φυσιονομίας και τον Ορισμό του Χαρακτήρα τους*. 6ο Διαπανεπιστημιακό Σεμινάριο Βιώσιμης Ανάπτυξης, Πολιτισμού, και Παράδοσης. Η Ανάδειξη της Φυσιονομίας του Τόπου. Ο ρόλος των Πυλών στη διαμόρφωση της φυσιονομίας των Παραδοσιακών Οικισμών. 27/6-2/7 2016. Άνω Σύρος.
- Θεοδωρά, Π. (2016). *Δημιουργικότητα και ιστορικά κέντρα πόλεων. Επιχειρώντας αστική ανάπτυξη μέσα από την στήριξη της παράδοσης και των επαγγελματιών τέχνης*. 6ο Διαπανεπιστημιακό Σεμινάριο Βιώσιμης Ανάπτυξης, Πολιτισμού, και Παράδοσης. Η Ανάδειξη της Φυσιονομίας του Τόπου. Ο ρόλος των Πυλών στη διαμόρφωση της φυσιονομίας των Παραδοσιακών Οικισμών. 27/6-2/7 2016. Άνω Σύρος.
- Καπετάνιου, Α. Β. (2010). *Σιωπηλές πλατείες (Α μέρος)*. Σκέψεις για την ελληνική πλατεία. Αρχιτεκτονικές Ματιές. Greek Architect. Διαθέσιμο: <http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/σιωπηλες-πλατειες-a-μερος-id3167>
- Malpas, J. (2006). *Heidegger's Topology: Being, Place, World*. Cambridge: MIT Press.
- Malpas, J. ed. (2016). *The Intelligence of Place: Topographies and Poetics*. Cambridge: MIT Press.
- Νάζου, Δ. (2015). *ΠΕ2.1.4. Σχέδιο δράσης για τον πολιτιστικό τουρισμό στις Κυκλάδες*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Διαθέσιμο: <http://tourismobservatory.ba.aegean.gr/wp-content/uploads/2015/12/P4.4-Πολιτιστικός-τουρισμός-2.pdf>
- Στεφάνου, Ι. (2005). *Το ελληνικό τοπίο. Μελέτες ιστορικής γεωγραφίας και πρόσληψης του τόπου*. επιμέλεια: Παναγιώτης Ν. Δουκέλλης, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 2005
- Στεφάνου, Ι. (2016). *Πρακτική, Συναισθηματική και Ιδεολογική Αξία της Πύλης*. 6ο Διαπανεπιστημιακό Σεμινάριο Βιώσιμης Ανάπτυξης, Πολιτισμού, και Παράδοσης. Η Ανάδειξη της Φυσιονομίας του Τόπου. Ο ρόλος των Πυλών στη διαμόρφωση της φυσιονομίας των Παραδοσιακών Οικισμών. 27/6-2/7 2016. Άνω Σύρος.